

Factsheet Melkvee

Onderwerp	Criterium		Gangbaar		 3 sterren Biologisch (Skal)
Huisvesting	Aantal eet- plaatsen	Onder- grens	Geen eis	80% van de koeien kan tegelijk eten	Geen eis
		Bij nieuw- of verbouw(uiterlijk over 10 jaar).	Geen eis	100% van de koeien kan tegelijk eten	Geen eis
	Aantal drink- plaatsen		Geen eis	Groep ≤ 20 dieren: minimaal 2. Daarna per 20 dieren één drinkpunt extra.	Geen eis
	Ligboxen	Onder- grens	Geen eis	100% van de koeien kan tegelijk liggen	Voor 100% van de koeien ²
		Bodem- bedekking	Geen eis	Koematras of diepe strooisellaag	Koematras ²
	Vloer		Geen eis	Bij nieuw- of verbouw, uiterlijk vanaf 2027: zachte ondergrond op looppaden	Minimaal 50% dichte vloer
	Loopruimte per koe		Geen eis	Bij nieuw- of verbouw, uiterlijk 2040: minimaal 5 m ²	6 m ²
	Koeborstel		Geen eis	1 per 60 melkkoeien	Borstel vereist ²
Weidegang	Melkgevende koeien		Geen eis	Minimaal 120 dagen, 6 uur per dag	Minimaal 180 dagen, 8 uur per dag ²
	Jongvee		Geen eis	Minimaal 100 dagen in eerste 2 levensjaren	Als bodem het toelaat.
Zorg voor de kalveren	Altijd drinkwater beschikbaar voor jonge kalveren		Geen eis	Ja	Geen eis
	Kalf bij de moeder		Geen eis	Kalf wordt afgelikt door de moederkoe, daarna gescheiden.	Geen eis
Onthoor- nen			Verdoving verplicht, pijnstilling niet verplicht	Verdoving en pijnbestrijding achteraf verplicht	Verdoving en pijnbestrijding achteraf verplicht ²
Transport	Transportduur naar slachthuis		Max. 29 uur	Max. 4 uur, of max. 250 km	Geen eis
Kruidenrijk grasland	Percentage kruidenrijkheid in grasland.		Geen eis	5% van de percelen extensief kruidenrijk grasland.	Geen eis

Factsheet Melkvee

Broed-gelegenheid op erf	Bomen en struiken op het erf en toegankelijkheid gebouwen voor zwaluw, mus en spreeuw.	Geen eis	Maatregelen treffen voor broedende vogels.	Geen eis
Landschaps elementen	Percentage streekeigen landschapselementen (o.a. sloten of bomenrij)	Geen eis	Behoud I sloten en greppels rondom erf en 2% (Laag NL) of 3% (Hoog NL) bestaat uit streekeigen landschapselement.	Geen eis
Vernatting	Tussen februari en juni vernatting kruidenrijk grasland op bedrijven in Laag Nederland.	Geen eis	Bedrijven gelegen in Laag NL doen aan vernattingmaatregelen tussen 15 februari en 15 juni.	Geen eis
Veevoer en grondstoffen	Hoeveelheid krachtvoer in rantsoen	Geen eis	Maximaal 40%	Maximaal 40% van totale rantsoen.
	Herkomst ruwvoer	Geen eis	Aangekocht voer mag maximaal 50 km van het bedrijf komen.	Minimaal 60% van het voer komt van het eigen bedrijf of van biologische landbouwbedrijven in de regio.
	Percentage permanent grasland	Geen eis	Minimaal 15%, gedurende 10 jaar	Geen eis
	Bestrijdingsmiddelen	Geen eis	Geen gebruik van glyfosaat of andere meest schadelijke middelen.	Geen gebruik van chemische, synthetische bestrijdingsmiddelen..
	Krachtvoer uit Europa	Geen eis	Op termijn minimaal 70% van Europese herkomst.	Minimaal 60% van het voer komt van het eigen bedrijf of uit de regio.
	Duurzame soja- en palmproducten	Geen eis	Afkomstig van een gecertificeerd verantwoord productiesysteem.	Biologisch geteeld voer
	Krachtvoer zonder genetisch gemodificeerde organismen (GMO)	Geen eis	GMO-vrij	GMO-vrij
Mest en mineralen	Mineralen boekhouding	Geen eis	Mineralenboekhouding door boer.	Biologische mest 100 % gebruiken op biologische grond. Maximaal 170 kg

Factsheet Melkvee

				stikstof/ hectare/ per jaar uit dierlijke mest toegestaan.
	Grondgebondenheid	Geen eis	Boeren hebben voldoende grond om mest van eigen koeien uit te rijden. Voor bijv. teelt mais en gras. Zo is de cirkel rond.	Grondgebonden productie: alle biologische mest wordt uitgereden en gebruikt op biologische grond.
	Fosfaatkunstmest	Geen eis	Geen fosfaatkunstmest	Geen kunstmest.
	Stikstofbemesting	Geen eis	Geen eis	Maximaal 170 kg stikstof uit dierlijke mest gebruiken per hectare.
	Mestvergisting/-verwerking	Geen eis	Mest mag alleen naar een boer afgezet worden en niet naar een particuliere handelaar, voor de juiste vergist kan worden.	Geen officiële eis, alleen op biologische grond geplaatst worden.
Energie en Klimaat	Elektriciteitsverbruik	Geen eis	Aangekochte elektriciteit max. 50 kWh per 1000 kg melk. Per 1-1-2025 max. 25 kWh per 1000 kg melk.	Geen eis
	Groene stroom	Geen eis	100% groene stroom	100% groene stroom ²
	Gebruik diesel en/of gas	Geen eis	Bij nieuwbouw een stal zonder gasaansluiting.	Geen eis
	Energieneutraal	Geen eis	Per 1-1-2030 eigen elektriciteit opwekking op het bedrijf.	Geen eis

*1 Biologische producten krijgen automatisch het Beter Leven keurmerk met 3 sterren. De criteria zijn vastgelegd in de Europese biologische regelgeving en worden in Nederland gecontroleerd door Skal.
2 Het grootste deel van de biologische melkveebedrijven hebben zich aangesloten bij de aanvullende eisen, zoals opgesteld door de 'Natuurweide' (de Vereniging van Biologisch Melkveehouders). De eisen worden vanaf 2019 bovenop de Skal-normen gecontroleerd.*

Huisvesting

De meeste koeien in Nederland (zo'n 70%) kunnen een deel van het jaar in de wei lopen. Maar ruim 90% van de totale tijd staan koeien in de stal. Voor de huisvesting van melkvee, jongvee en droogstaande koeien¹ bestaat op dit moment geen EU of Nederlandse regelgeving. Veel gangbare stallen zijn nu niet gericht op de minimale welzijnseisen voor koeien. Een koe is een kuddedier en wil op het zelfde moment met haar kuddegenoten eten en liggen. Dat is in gangbare stallen vaak niet mogelijk omdat er onvoldoende eet- en ligplekken zijn. Dit wordt wel geregeld binnen het Beter Leven keurmerk.

¹ Tijdens de droogstand produceren koeien geen melk. Dit is de laatste periode voor de geboorte van het kalf.

Factsheet Melkvee

Door de grote variatie in huisvesting op melkveebedrijven werken we binnen de criteria van het Beter Leven keurmerk met ondergrenzen (hieraan moet een bedrijf meteen voldoen) en eisen waaraan een bedrijf op termijn moet voldoen. Op deze manier wordt al meteen een basaal niveau van beter dierenwelzijn gegarandeerd, en verbetert het dierenwelzijn op de langere termijn. Onder het Beter Leven keurmerk geldt bijvoorbeeld de eis dat bij aanvang minimaal 80% van de koeien tegelijk kan eten. Over uiterlijk 10 jaar moet dit 100% zijn. Als bedrijven gaan ver- of nieuwbouwen, moeten ze direct aan de strengere eisen voldoen.

Ligplaats

In de stal moeten alle koeien onder het Beter Leven keurmerk permanent toegang hebben tot een zacht liggedeelte. Daarnaast moet de ligplaats groot genoeg zijn, zodat de koe meerdere lighoudingen kan aannemen. Op gangbare bedrijven komt het voor dat niet elke koe een eigen ligplaats heeft, wat onder andere zorgt voor stress, en dat deze ligplaats te klein is en geen zachte bodem heeft, wat zorgt voor verwondingen. Hier is geen wetgeving voor.

Drinkplaatsen

Omdat een koe veel melk geeft, moet ze ook veel water drinken. Koeien drinken wel 100 liter water per dag. Binnen het Beter Leven keurmerk krijgen de koeien voldoende plekken en voldoende ruimte om te drinken. Voor gangbare bedrijven zijn hiervoor geen (wettelijke) regels.

Weidegang

Binnen het Beter Leven keurmerken lopen de koeien een gedeelte van het jaar (minimaal 120 dagen, 6 uur per dag) buiten in de wei. In het weiland hebben de dieren alle ruimte voor hun natuurlijke kuddegedrag. Ze kunnen hier allemaal tegelijk grazen, herkauwen of rusten. Jonge dieren lopen minimaal 100 dagen verdeeld over hun eerste twee levensjaren in de wei. Voor gangbare bedrijven is weidegang niet verplicht.

Zorg voor de kalveren

Koeien krijgen vanaf een leeftijd van 2 jaar ongeveer jaarlijks een kalf, om de melkproductie op gang te houden. Een deel van deze kalveren wordt uiteindelijk als melkkoe op het melkveebedrijf gehouden. Een ander deel wordt naar kalvermestbedrijven vervoerd, waar ze gehouden worden voor het vlees. Het Beter Leven keurmerk stelt eisen aan de zorg voor al deze kalveren. Zo moeten kalveren, die naar een kalvermesterij gaan, op termijn langer op het bedrijf gehouden worden. Hierdoor zijn de kalveren sterker voordat ze op transport gaan. Daarnaast krijgen alle kalveren altijd toegang tot drinkwater. Dit is een heel belangrijke, maar wettelijk niet geregelde eis, waardoor in de praktijk jonge kalfjes vaak geen water kunnen drinken.

Onthoornen

Binnen het Beter Leven keurmerk geldt dat er zo min mogelijk ingrepen aan het dier uitgevoerd mogen worden. In de melkveehouderij is het echter voor de veiligheid van de dieren en de veehouder noodzakelijk dat de dieren onthoorn worden. Onthoornen is daarom binnen het Beter Leven keurmerk toegestaan, maar alleen onder verdoving en met pijnbestrijding achteraf.

Factsheet Melkvee

Vlees van melkkoeien

In de supermarkt wordt vlees van melkkoeien verkocht, bijvoorbeeld als gehakt maar ook als biefstuk. Aan de verpakking is niet te zien of het vlees is van een melkkoe of van een vleesrund. Binnen het Beter Leven keurmerk gelden voor beide diersoorten eigen regels, specifiek horend bij het houderijsysteem van die diercategorie. Maar altijd met een onderscheidend niveau van dierenwelzijn, of het nu een vleesrund of een melkkoe betreft.

Kruidenrijk grasland

Kruidenrijk grasland is een voedselbron (insecten en bodemdieren) voor boerenlandvogels en daarnaast is het een leefgebied (schuilplaats) voor de kuikens. Dit type grasland wordt daarom als eis opgenomen in de criteria voor het Beter Leven keurmerk 1 ster. In alle gevallen geldt een bemestingsbeperking voor het areaal kruidenrijk grasland en een rustperiode van 1 april tot en met 15 juni waarin er geen bewerkingen mogen plaats vinden, dit is belangrijk zodat jonge vogels voldoende tijd krijgen om op te groeien en zelf kunnen vliegen. Het (pleksgewijs) gebruik van bestrijdingsmiddelen op het kruidenrijke grasland is nog wel toegestaan bij BLk 1 ster, maar niet bij BLk 3 sterren.

Vernatting kruidenrijk grasland

Vernatting is belangrijk voor de voedselvoorziening van met name weidevogels en de juiste mate van structuur in het kruidenrijk grasland. Vernatting en kruidenrijk grasland zijn daarom aan elkaar gekoppeld. Beter Leven keurmerk melkveebedrijven, gelegen in laag Nederland, moeten aan vernatting doen tussen 15 februari en 15 juni. Voor de bedrijven gelegen in hoog Nederland is dit niet verplicht.

Landschap gerelateerd natuurbeleid (Laag en Hoog Nederland)

De natuur, het landschap en de inheemse, streekeigen planten, vogels en andere soorten zijn per landschap verschillend. Om daar recht aan te doen is er onderscheid gemaakt in bedrijven gelegen in Laag en Hoog Nederland, waarbij er andere accenten aan de Beter Leven keurmerk criteria wordt gegeven. Zo ligt er bij bedrijven in Laag Nederland meer nadruk op kruidenrijk grasland inclusief vernatting, wat gunstig uitpakt voor weidevogels als de grutto en tureluur. In Hoog Nederland ligt de nadruk meer op het herstel en behoud van streekeigen landschapselementen.

Landschapselementen

Landschapselementen zijn bijvoorbeeld sloten, knotwilgenrijen of pestbosjes. Deze elementen kunnen leefgebied bieden aan vogels en andere natuurwaarden. Streekeigen betekent in dit geval dat het beplanting is die van oudsher in die streek voorkomt en in ieder geval plantensoorten zijn die van nature voorkomen in Nederland.

Erven en broedgelegenheid

Voor zowel 1, 2, als 3 ster boeren geldt dat ze zowel op het erf als op het grasland maatregelen moet treffen zodat vogels daar veilig kunnen broeden;

- Minimaal één van de gebouwen is geschikt en beschikbaar voor boerenzwaluwen om in te broeden.
- Er is nestgelegenheid voor huismus of spreeuw
- Er wordt op het hele bedrijf actief aan legselbeheer gedaan
- Er is inheemse erfbeplanting aanwezig.
- Voor bedrijven gelegen in Hoog Nederland geldt tevens dat er minimaal 1 nestkast voor steenuil, kerkuil of torenvalk aanwezig is.

Factsheet Melkvee

Veevoer en grondstoffen

Veevoer draagt veel bij aan de milieu-impact van vlees en zuivel. Onder andere door landgebruik, het gebruik van kunstmest en door de bestrijdingsmiddelen die gebruikt worden. Veel veevoer als soja en diervoergrondstoffen wordt geteeld in Zuid Amerika. Dit kan daar leiden tot ontbossing, het neemt land in beslag wat anders gebruikt kan worden voor voedsel voor mensen en we onttrekken belangrijke mineralen uit de bodem in Zuid-Amerika, terwijl we hier een mestoverschot (mineralenoverschot) hebben. We stellen daarom eisen aan het aangekochte voer, zodat de milieu-impact minder wordt en de mineralenkringloop gesloten wordt. Een van de manieren om dit te doen is door de koeien zoveel mogelijk via eigen grond te voeren. Dus veel gras als ze lekker buiten kunnen grazen en ruwvoer als ze op stal staan. De hoeveelheid krachtvoer die de runderen krijgen is daarom lager, met een maximum van 40% voor Beter Leven keurmerk met 1 ster.

Mest en mineralen

Mest is een waardevolle grondstof, maar bij een overschot zorgt het voor een teveel aan nutriënten in water en bodem, ook in natuurgebieden. Dat heeft negatieve gevolgen voor de biodiversiteit en ecosystemen. Binnen Beter Leven keurmerk stellen we criteria die zich richten op het voorkomen van milieuproblemen, niet op technische maatregelen die milieuproblemen achteraf oplossen. Door middel van het bijhouden van een mineralenboekhouding brengen we de mineralenhuishouding van het bedrijf in kaart. Hierdoor krijgt de melkveehouder goed zicht op de mineralenkringloop en het minimaliseren hiervan, zodat er niet meer mest geproduceerd wordt dan het bedrijf zelf kan verwerken. We sluiten hiermee de kringloop.

Stikstofbemesting

Milieuproblemen pakken we door overbemesting bij de bron aan binnen Beter Leven keurmerk. Vandaar dat we geen eisen stellen rond het reguleren van ammoniakuitstoot of stikstof. Deze maatregelen leggen de focus op het oplossen van problemen achteraf.

Milieubelasting

Door middel van een systeem met milieubelastingspunten beperken we het gebruik van bestrijdingsmiddelen. We kijken hierbij niet alleen naar het middel, maar ook naar de gebruiksfrequentie van het middel en in welke concentratie het middel wordt gebruikt.

De bestrijdingsmiddelen die de boer gebruikt hebben een lage milieu-impact. Middelen als glyfosaat, wat de bekende gele velden veroorzaakt, zijn daarom niet toegestaan. Daarnaast verhuurt een boer het land ook niet aan telers van aardappels, lelies en bollen. Voor deze teelt worden namelijk bestrijdingsmiddelen gebruikt met een te hoge milieu-impact.

Energie en Klimaat

Voor het gebruik van elektriciteit en groene stroom zijn binnen de wettelijke regelgeving geen eisen gesteld. Bedrijven binnen Beter Leven keurmerk maken gebruik van 100% groene stroom en zetten stappen naar de realisatie van een energieneutraal bedrijf per 1 januari 2030. Bij nieuwbouw dient de stal te worden gebouwd zonder gasaansluiting.